Kadernota 2026-2029

Blijvend investeren in dé woongemeente van Twente

Gemeente **Borne**

Voorwoord

Voor u ligt de kadernota 2026-2029: een document dat richting geeft aan de keuzes die we de komende jaren willen maken. Hierbij staat het verder uitbouwen van de kracht van de Bornse samenleving centraal. We willen een gemeente zijn en blijven waar het fijn wonen en werken is met uitstekende voorzieningen die toekomstbestendig zijn.

Deze kadernota is bijzonder vanwege het zogenoemde ‘ravijnjaar’. We willen het huishoudboekje van de gemeente structureel op orde hebben en houden, in het besef dat we daarmee ook ruimte bieden aan ambities in de volgende bestuursperiode.

We kiezen bewust voor een koers waarin we ombuigen én investeren. Dit betekent enerzijds scherp sturen op kosten en risico’s en anderzijds ruimte maken voor gerichte verbeteringen. We willen de bedrijfsvoering op orde brengen, kredieten reëler ramen (inclusief voorbereidings-, advies- en toezichtkosten en risicobeheersing) en incidenteel investeren in bijvoorbeeld onderzoeken die leiden tot structurele procesverbeteringen.

We investeren in duurzaamheid, om ons leefruimte goed door te geven aan volgende generaties. Ook zetten we in op het herstellen van onrechtmatig verworven grondsituaties in de openbare ruimte: het behoort immers de Bornse gemeenschap toe.

Niet alles kan tegelijk, maar we moeten wel gericht en doordacht blijven bouwen aan een gemeente die ten dienste staat van alle inwoners en ondernemers van Borne. Wij erkennen dat er te lang incidenteel is gebouwd aan de ambtelijke organisatie. Het verminderen van onze afhankelijkheid van externe inhuur hoort daar ook bij. Het is nu tijd om structureel te investeren en de organisatie te laten werken zoals in 2024 bedacht: wendbaar, toekomstbestendig en dienstbaar aan onze inwoners.

Tegelijkertijd houden we zoveel als mogelijk vast aan een belangrijk uitgangspunt: indien mogelijk geen lastenverhoging voor onze inwoners. We willen werken aan kostprijsdekkende tarieven voor onze dienstverlening, zonder de betaalbaarheid uit het oog te verliezen. Hierdoor worden de daadwerkelijke kosten voor gemeentelijke diensten ook betaald door de gebruikers van deze diensten. Voor de overige gemeentelijke belastingen zullen wij bij de programmabegroting 2026-2029 voorstellen doen. Op dit moment voorzien we, op basis van de nu bekende gegevens, geen boven-trendmatige verhoging.

Deze kadernota is geen eindpunt, maar een richtinggevend document voor een organisatie in beweging. We bouwen aan een gemeente die werkt voor haar inwoners. Samen maken we de basis sterk voor morgen: de kracht van Borne.

Het college van B en W

Inhoudsopgave

Voorwoord **2**
1. Leeswijzer **4**
2. Externe ontwikkelingen **5**
2.1 (Mondiale) ontwikkelingen 5
2.2 Wonen 5
2.3 Vertrouwen in het openbaar bestuur 6
2.4 Afsluiting 7
3. Bestuurlijke prioriteiten **8**
3.1 Blijvend investeren in de kracht van de Bornse samenleving 8
3.2 Verder bouwen aan de kracht van Borne: de bouwstenen 8
3.3 Investeringen mogelijk maken door ombuigingen 9
3.4 Inhoudelijke uitgangspunten 10
4. Financieel perspectief 2026-2029 ..... **13**
4.1 Uitgangspunten programmabegroting 2026-2029 13
4.2 Financieel perspectief 15
4.3 Bouwstenen kadernota 15
4.4 Ombuigingen 16
4.5 Kredieten 16
4.6 Meerjarenperspectief 2026-2029 ..... **17**
5. Programma's en paragrafen **18**
5.1 Programma Wonen en leven 18
5.2 Programma Duurzame toekomst 18
5.3 Programma Inclusieve samenleving 19
5.4 Programma Bestuur en samenleving 20
5.5 Programma Financieel gezond 21
5.6 Paragraaf onderhoud kapitaalgoederen 22
5.7 Paragraaf Bedrijfsvoering 22
6. Weerstandsvermogen en risicobeheersing **23**
7. Proces **25**
8. Specificatie bouwstenen en ombuigingen **26**

1. Leeswijzer

Deze kadernota bestaat uit 9 hoofdstukken. Voorafgegaan door een voorwoord van het college worden in hoofdstuk 4 op hoofdlijnen (inter-)nationale trends beschreven. Deze trends zijn de achtergrond waartegen het Bornse bestuur keuzes maakt of waarmee op zijn minst rekening moet worden gehouden.

Hoofdstuk 5, de inleiding, bestaat uit een aantal elementen. In dit hoofdstuk worden de bestuurlijke keuzes beschreven. Deze bestuurlijke keuzes zijn opgesteld tegen de achtergrond van het 'ravijnjaar': zowel bestuurlijke ambities om te investeren in de Bornse samenleving als ombuigingsmaatregelen om deze investeringen waar te maken. Tijdens het traject om de ombuigingsmaatregelen en de investeringen te formuleren, is op een aantal dilemma's gestuit, op basis waarvan een aantal uitgangspunten zijn geformuleerd. Deze zijn ook opgenomen in dit hoofdstuk.

In hoofdstuk 6 is het financiële perspectief van de gemeente voor de komende vier jaar weergegeven. Hierin wordt op financieel terrein een aantal ontwikkelingen geschetst die van invloed zijn op de uiteindelijke saldi van de meerjarenbegroting 2026-2029. De saldi van de meerjarenbegroting van de programmabegroting 2025-2028 zijn hierbij vertrekpunt. Deze saldi kunnen bij de opstelling van de programmabegroting 2026-2029 wijzigen als gevolg van diverse factoren, zoals de meicirculaire.

Daarna volgt in hoofdstuk 7 per programma een opsomming van de voorstellen om in de programmabegroting 2026-2029 op te nemen. Dit zijn zowel de ambities, vertaald in zogenoemde bouwstenen, als de ombuigingsmaatregelen (bezuinigingen en verhogingen van de inkomsten) om deze ambities waar te maken én de begroting reëel en structureel sluitend te maken.

In hoofdstuk 8 wordt een korte beschrijving gegeven van de risico's die de gemeente loopt als gevolg van alle ambities, ombuigingsvoorstellen en andere ontwikkelingen.

In hoofdstuk 9 wordt kort ingegaan op het proces van deze kadernota tot aan de programmabegroting 2025-2028.

In hoofdstuk 10 is de specificatie van alle in de kadernota voorgestelde en niet voorgestelde bouwstenen en ombuigingen opgenomen.

Ten slotte de bijlagen. Bijlage A bevat alle bouwstenen en ombuigingsmaatregelen die worden opgenomen in de programmabegroting 2026-2029. Bijlage B bevat allen bouwstenen en ombuigingsmaatregelen die niet worden opgenomen in de programmabegroting.

2. Externe ontwikkelingen

In de nota kaderstelling 2025-2028 is uitgebreid stilgestaan bij een aantal ontwikkelingen die mondiaal maar ook op nationaal niveau spelen en die Borne raken. Geconcludeerd kan worden dat al deze ontwikkelingen nog steeds gelden en dat die ontwikkelingen in meer of mindere mate de Bornse gemeenschap raken. Om die reden wordt verwezen naar deze nota. Een aantal ontwikkelingen wordt hier toch even kort aangestipt, vanwege het indringende karakter ervan.

2.1 (Mondiale) ontwikkelingen

In de nota kaderstelling 2025-2028 is aangegeven dat de verwachting was dat in Nederland de inflatie sneller zou dalen dan in de rest van Europa. Deze verwachting is tot op heden niet uitgekomen, integendeel. Hoewel de koopkracht redelijk op peil blijft, ligt de inflatie in Nederland boven het gemiddelde in de Eurozone. Volgens het CBS was de inflatie in Nederland in 2024 (Europees geharmoniseerde consumentenprijsindex, HICP) 3,2 % en in de Eurozone 2,4 %. Deze hogere inflatie maakt de concurrentiepositie van Nederland ten opzichte van ons omringende landen lastiger, hetgeen van invloed kan zijn op de economische ontwikkeling van Borne.

Deze economische ontwikkeling kan verder worden geremd door het importheffingen van de regering van de Verenigde Staten. Deze importheffingen kunnen de inflatie verder opstuwen, waardoor zowel de Bornse inwoners als de gemeente minder bestedingsruimte kunnen krijgen. Daarnaast speelt dat het beleid van de huidige regering in de VS bij wijze van spreken dagelijks wijzigt. Onzekerheid is daarmee aan de orde van de dag, waardoor ook het Nederlandse bedrijfsleven niet weet waar het vanuit moet gaan. Deze onzekerheid is van invloed op onze economie, maar daarmee ook op het regeringsbeleid (bijvoorbeeld wel of niet reageren op het tarievenbeleid en wel of niet compenseren van het bedrijfsleven of inwoners voor gestegen kosten) en daarmee ook van invloed op Borne.

Ook van belang is te vermelden dat de Russische aanvalsoorlog in Oekraïne onverminderd doorgaat. Europa moet meer investeren in haar eigen defensieapparaat, ook Nederland. Dit gaat ten koste van andere beleidsterreinen, maar levert ook economische kansen op. Zo investeert Duitsland 500 miljard extra in infrastructuur, hetgeen een stevige economische impuls betekent voor Nederlands grootste handelspartner.

De Voorjaarsnota 2025 van het rijk lijkt erop te wijzen dat het ravijnjaar verschuift naar 2028. De gemeenteraad is hierover onlangs geïnformeerd. Verwacht wordt dat de meicirculaire 2025, die gebaseerd is op deze Voorjaarsnota 2025, voor Borne voor de jaren 2026 en 2027 een positief financieel effect zal hebben. De gevolgen voor de jaren daarna zijn nog onzeker.

2.2 Wonen

De ontwikkelingen op het onderdeel wonen zijn de afgelopen periode nauwelijks veranderd. Hoewel hard wordt gewerkt aan de extra woningbouwopgave is de woningmarkt nog niet in balans. Daarmee blijft de grote vraag naar woningen ook van invloed op Borne. Instromers op de woningmarkt, zoals Bornse jongeren, komen nog steeds moeilijk aan een woning en om doorstroming te bevorderen zijn er onvoldoende huizen voor senioren beschikbaar.

Volgens het CBS waren alle woningtypen in 2024 duurder dan een jaar eerder. De prijsstijging was in 2024 met 10,3 % het grootst bij tussenwoningen en met 5,9 % het kleinst voor vrijstaande woningen. In Borne was de gemiddelde verkoopprijs van bestaande woningen in 2023 € 378.000 (afgerond). In 2024 was dat gestegen naar € 411.000 (afgerond).

Blijvend inzetten op de vergroting van het betaalbare woningbouwaanbod is van belang, zowel in de sociale huur als in het koopsegment. En helderheid over maatregelen en effecten van maatregelen zijn van belang. In onze nieuwbouwopgave hebben we de ambitie om minimaal 70 % te bouwen in het betaalbare segment, waarvan 30 % in de sociale huur. De haalbaarheid van deze ambitie valt of staat met voldoende investeringsmogelijkheden van corporaties en sluitende businesscases bij ontwikkelaars. Een voorgenomen maatregel als de huurbevriezing van het kabinet biedt voor zittende huurders comfort, maar leidt er onvermijdelijk toe dat woningcorporaties minder middelen hebben om te investeren in de nieuwbouw van sociale woningbouw.

Woningbouwprojecten als de Bornsche Maten, Jonge Poerink, Bornerbroeksestraat, maar ook de inzet op nieuwbouw voor de kern Zenderen zijn daarom relevant voor de problematiek op het terrein van wonen.

In relatie tot de opgave rond wonen speelt ook het volgende. Over het onderwerp Oekraïense ontheemden, asielzoekers en statushouders heeft uw gemeenteraad recent de vertrekpunten en uitgangspunten voor wonen in opvang en doorstroomlocatie vanaf 2026 vastgesteld. Prioriteit wordt gegeven aan de opvang van Oekraïense ontheemden, waarbij wij opmerken dat wij voor deze groep reeds een extra stap hebben gezet. Ook wordt rekening gehouden met een mogelijke taakstelling voor asielopvang en voortzetting van het huisvesten van statushouders, in de omvang waarin ze aan de gemeente Borne worden toegewezen. Daarnaast is het vinden van nieuwe locaties voor opvang een opgave. Ook moeten op de huidige locatie maatregelen worden genomen om de overgangsperiode, in afwachting van de overgang naar een nieuwe opvanglocatie, te overbruggen.

2.3 Vertrouwen in het openbaar bestuur

Het is gezond als mensen kritisch naar de overheid en de politiek kijken. Tegelijk moeten mensen zich beschermd en gezien voelen door overheid en politiek, anders verliest de democratie aan draagvlak. Daarom is het van belang dat mensen ervaren dat de overheid er ook voor hen is. Om vertrouwen te krijgen, moet de overheid betrouwbaar, dienstbaar en rechtvaardig zijn. In het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB) laat het Sociaal en Cultureel Planbureau zien, dat het vertrouwen van mensen dat vindt dat Nederland de verkeerde kant opgaat en het aandeel dat weinig vertrouwen heeft in de Tweede Kamer en regering in 2022 en 2023 hoog is, in vergelijking met de eerdere COB-metingen. Het vertrouwen in de politiek in het algemeen is de afgelopen periode gedaald. Deze ontwikkeling gaat niet voorbij aan Borne. Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Deze landelijke ontwikkeling komt ook tot uiting in hoe het Rijk met gemeenten omgaat: nog bij de presentatie van de programmabegroting 2025-2028 aan de gemeenteraad ging het Rijk er van uit dat er flink op de bijdragen van het Rijk aan gemeenten gekort zou worden, het zogenoemde ‘ravijnjaar’. Inmiddels, 2 circulaires (september en december 2024) en een Voorjaarsnota 2025 verder, blijkt dat ravijnjaar niet een echt desastreuze financiële opgave te zijn, maar lijkt het erop dat gemeenten voor de korte termijn (tot aan 2028) gedeeltelijk met de schrik vrijkomen. Ook doordat gemeenten zelf massaal moeilijke keuzes maken. Dat, gekoppeld aan het feit dat het rijk de afgelopen jaren gemeenten vooral met incidentele middelen heeft gecompenseerd, maakt dat het voor gemeenten steeds lastiger wordt om te begroten. Gemeenten weten niet meer wat zij van het rijk mogen verwachten en dus is het ook voor Borne steeds lastiger om een toekomstbestendige begroting op te stellen waar een langetermijnvisie aan ten grondslag ligt.

Als wij iets dieper inzoomen op het 'ravijnjaar' het volgende. Net als elke andere gemeente in Nederland wordt Borne getroffen door het zogenoemde ‘ravijnjaar’. De gemeenteraad is daar door ons diverse keren over geïnformeerd. Zoals eerder door ons aangegeven is, met de kennis van nu, het ‘ravijnjaar’ minder diep dan oorspronkelijk door ons college werd aangenomen. Ook is het 'ravijnjaar' verschoven naar 2028. Hoewel het rijk in 2026 extra geld uittrekt voor jeugdzorg (circa € 1,3 miljard) en een tijdelijke impuls geeft aan het Gemeentefonds, zijn het tijdelijke pleisters op structurele wonden. We moeten nog steeds rekening houden met een fors terugvalmoment in de financiering na 2026: het zogenoemde 'ravijnjaar' blijft bestaan. Het is vooral opgeschoven in de tijd richting 2028. Voor jeugdzorg is er dus op korte termijn verlichting, maar structureel zijn hervormingen nodig. Er komt geld bij, maar ook taakstellingen, zoals het realistischer begroten

van zorguitgaven en het verleggen van verantwoordelijkheden. Dit betekent voor Borne dat wij kritisch moeten kijken hoe de voornemens van het rijk worden vertaald in onze begroting.

Daarnaast raakt het kabinetsbesluit om de huurverhogingen voor sociale woningen te schrappen (kosten: ca. € 500 miljoen structureel) gemeenten indirect: het verlaagt weliswaar de woonlasten, maar vergroot ook de druk op woningcorporaties en daarmee op de lokale woningmarkt. Dit is ook de reden dat het college kiest voor impulsen om de woningbouwopgave te versnellen. Ook de tijdelijke verhoging van de huurtoeslag (de “boodschappenbonus”) van € 1 miljard is welkom, maar niet structureel: een steun in de rug voor inwoners, niet voor de gemeente zelf.

Concluderend: het kabinet heeft een sluitende en beheerste Voorjaarsnota gepresenteerd, maar voor gemeenten blijft de onzekerheid groot. Er is tijdelijk lucht, maar op de lange termijn geen ademruimte. De Voorjaarsnota 2025 is eerder een pas op de plaats dan een echte koerswijziging.

2.4 Afsluiting

Alle beschreven ontwikkelingen en trends en de beschreven impact (op hoofdlijnen) die deze ontwikkelingen en trends hebben, zullen van invloed zijn op de weerbaarheid en wendbaarheid van de gemeente. Moet en kan de gemeente inspelen op deze ontwikkelingen tegen de achtergrond van de financiële opgaven? De beschreven trends en ontwikkelingen en de invloed daarvan op onze samenleving zullen impact hebben, direct of indirect, op de te maken keuzes om onze begroting op termijn reëel en structureel sluitend te maken.

3. Bestuurlijke prioriteiten

3.1 Blijvend investeren in de kracht van de Bornse samenleving

Borne is een woongemeente met een hoog voorzieningenniveau. We hebben een lokale samenleving met veel gemeenschapszin en organisatiekracht. Het gemeentebestuur wil blijven investeren in de kracht van de Bornse samenleving. Wij doen dit om de veerkracht van de Bornse samenleving te behouden. Daarbij maken de onzekere tijden van vandaag dat wij de inwoners met een smalle beurs willen ontzien. Ook wil de gemeente investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte om te voorkomen dat meerkosten ontstaan in het onderhoud ervan. Investeren in de kwaliteit van onderwijshuisvesting en het versnellen van de woningbouwopgaven om te voorzien in de woningbehoefte is voor Borne belangrijk. Het gemeentebestuur wil met genoemde investeringen deze voorzieningen versterken, zodat het uitstekende woonklimaat behouden blijft. Tegelijkertijd willen wij de gemeentefinanciën op orde houden: een reëel en structureel sluitende begroting is uitgangspunt. De ombuigingsmaatregelen zijn erop gericht om de maatschappelijke impact van deze maatregelen zo gering mogelijk te houden. Dit lukt grotendeels, maar sommige maatregelen zullen worden gevoeld. Veel van deze ombuigingsmaatregelen hebben wel tot gevolg dat het risicoprofiel van de gemeente wordt vergroot. De kans dat sprake is van negatieve saldi bij halfjaarrapportages en jaarrekeningen wordt groter. De meer dan uitstekende weerstandsratio maakt dit een verantwoorde keuze. Het gemeentebestuur kiest bij de ombuigingsmaatregelen ervoor om de totale woonlastendruk voor de Bornse inwoners niet meer dan trendmatig te verhogen. Alleen de inflatie verwerken wij.

3.2 Verder bouwen aan de kracht van Borne: de bouwstenen

Zoals gezegd willen wij blijven investeren in de samenleving van Borne. Veel beleid dat de afgelopen jaren succesvol is ingezet, wordt dan ook voortgezet. Deze investeringen maken de financiële opgave uiteraard groter. Dit stelt de gemeente voor de uitdaging: enerzijds investeren en anderzijds zoeken naar evenwicht in de uitgaven en inkomsten. Het blijvend investeren in de Bornse samenleving uit zich in de zogenoemde ‘bouwstenen’: dit zijn beleidsonderwerpen waar wij in willen zetten door extra middelen beschikbaar te stellen. Onderwerpen variërend van intensivering van bestaand beleid, voortzetting van beleid dat meerjarig (incidenteel) is gedekt, inzet op projecten die in ontwikkeling zijn en beleid waarop ingezet moet worden op basis van rijksregelgeving.

Er wordt door het gemeentebestuur vol ingezet op versnelling in de woningbouw, wellicht de grootste opgave waarvoor de gemeente staat. Er zijn 4 bouwstenen die direct of indirect zijn te relateren aan deze opgave. Binnen het ruimtelijk domein moeten extra inspanningen worden geleverd om de kwaliteit van de openbare ruimte op ten minste het huidige niveau te houden. Ook daartoe zetten wij stappen. Naast de verbeterslag in de voorspelbaarheid van beheer en onderhoud voor de openbare ruimte (Integraal Beleidsplan Openbare Ruimte) willen wij ook middelen vrij maken voor een begin van de herinrichting van de Haven. Sportpark ’t Wooldrik wordt, na de voltooiing van Sportcentrum Borne-West, afgerond door ook de parkeerplaats aan de Bornerbroeksestraat opnieuw en klimaat-adaptief in te richten. Ook wordt werk gemaakt van het tegengaan van onrechtmatig grondgebruik.

Daarnaast willen wij meer inzetten op het voorliggend veld binnen het sociaal domein. Hierbij staat centraal dat de zorg ook in de toekomst beschikbaar blijft voor inwoners. Dat deze betaalbaar is en dat er voldoende personeel beschikbaar is om deze uit te voeren. Dit uit zich met name in de bouwstenen over de Hervormingsagenda Jeugd, maar zeker ook in de bouwsteen over het Social Hus. Goed onderwijs vraagt om goede schoolgebouwen. Ook daar is oog voor. Daarom zetten wij in op voldoende aanbod van onderwijshuisvestingsvoorzieningen van een redelijk niveau met een stevige financiële basis onder het integraal huisvestingsplan (IHP) onderwijs dat momenteel wordt uitgewerkt.

Borne groeit en daarmee ook de ernst en omvang van de veiligheidsrisico's. Het vergroten van het gevoel van veiligheid bij onze inwoners is een aandachtspunt waar het gemeentebestuur en de burgemeester in het bijzonder zich onverminderd hard voor maken. Inzet op het versterken van de basis van de integrale veiligheid is daar onderdeel van. Het terugdringen van jeugdoverlast maakt daar onderdeel van uit. Het verder versterken van de verbinding tussen zorg en veiligheid is hierbij een logische stap.

Om naast de door ons college aan de gemeenteraad voorgelegde bouwstenen ook het reguliere werk te kunnen blijven continueren, tegen een niveau dat tegenwoordig mag worden verwacht van een lokale overheid, investeren wij ook in de ambtelijke organisatie. Samenwerking met de gemeente Hengelo op het gebied van automatisering wordt daarbij door ons als noodzakelijk gezien. Ook willen wij blijven investeren in de verdere professionalisering van de ambtelijke organisatie. Dit is nodig om de kwaliteit van de dienstverlening aan onze inwoners op een aanvaardbaar niveau te houden, dan wel verder te verbeteren.

3.3 Investeringen mogelijk maken door ombuigingen

Het opstellen van een meerjarenraming wordt, naast de onzekerheden die er op allerlei terreinen bestaan, bijna ondoenlijk door de opstelling van het rijk: incidentele middelen ter beschikking stellen voor structurele taken en circulaires uitbrengen die na een paar maanden in financiële zin volledig zijn achterhaald. Toch kunnen we niet anders dan begroten op basis van de informatie die we op dit moment bezitten. De Voorjaarsnota van het rijk wordt verwerkt in de meicirculaire en de uitkomsten daarvan worden de gemeenteraad, overeenkomstig de P en C-cyclus, zo snel als mogelijk aangeboden. Dit uitgaande van de veronderstelling dat het rijk tijdig de meicirculaire uitbrengt.

Naast dat er sprake is van een ‘ravijnjaar’ in een lichte variant, blijft sprake van een financiële opgave. Dit omdat het gemeentebestuur wenst te investeren in een krachtige Bornse gemeenschap. De financiële opgave is voorzien van een aantal ombuigingen. Zoals eerder aangehaald, zijn deze ombuigingen niet of nauwelijks van invloed op de Bornse gemeenschap. Voor een groot deel bestaan de ombuigingen uit financieel-technische oplossingen. Dit beïnvloedt het risicoprofiel van de gemeente. Wij achten dat acceptabel. Bij het zoeken naar ombuigingen zijn alle beleidsterreinen geraakt waarbij de Bornse samenleving zo veel als mogelijk is ontzien. De ombuigingen die maatschappelijke impact hebben, maar waar ons college dus niet voor kiest deze aan de gemeenteraad voor te leggen, zijn in bijlage 2 opgenomen.

Net als bij de bouwstenen, zijn alle mogelijke ombuigingen die in beeld zijn gebracht, ter beschikking gesteld aan de gemeenteraad. De gemeenteraad kan er uiteraard voor kiezen andere bouwstenen en/of ombuigingen prioriteit te geven.

Zowel de voorgestelde bouwstenen als ombuigingsmaatregelen worden aan de gemeenteraad voorgelegd in de wetenschap dat er in maart 2026 gemeenteraadsverkiezingen zijn.

Om financieel-technische of inhoudelijke redenen is een aantal bouwstenen eenmalig gedekt. Dekking van deze bouwstenen vindt plaats middels de reserve beleidsontwikkeling. Dit kan op het moment dat een investering tijdelijk van aard is.

De Kadernota moet worden gezien als de opmaat voor de programmabegroting die later dit jaar door de gemeenteraad wordt vastgesteld. De kadernota schetst de contouren van het beleid over 2026 en volgende jaren dat ons college aan de gemeenteraad wil voorleggen. Met het vaststellen van de kadernota 2026-2029 besluit de gemeenteraad daarmee over zowel de investeringen (bouwstenen) als over de ombuigingen. Na besluitvorming door de gemeenteraad verwerkt het college dit in de programmabegroting 2026-2028, inclusief de door de gemeenteraad aangenomen amendementen. Daarmee zal de aandacht van de gemeenteraad bij de behandeling van de programmabegroting 2026-2029 vooral gericht zijn op de juiste verwerking van de kadernota 2026-2029 en aangenomen amendementen. Hiermee wordt beoogd de behandeling van de programmabegroting efficiënt te laten verlopen.

3.4 Inhoudelijke uitgangspunten

Bij het opstellen van zowel de bouwstenen als de ombuigingsopgaven is het gemeentebestuur geconfronteerd met een aantal dilemma's. Deze dilemma's heeft het college voorzien van uitgangspunten bij deze kadernota die in sommige gevallen nadere uitwerking behoeven.

3.4.1 Niet meer dan een trendmatige lastenverzwaring inwoners

Het is niemand ontgaan: de inflatie heeft het dagelijkse leven van inwoners in Nederland stevig beïnvloed. De inflatie in Nederland is, zoals onder 5.1 (mondiale) ontwikkelingen is aangegeven, hoger dan in ons omringende landen. Los van de vraag hoe dat komt, heeft ons college bij de ombuigingen zich ten doel gesteld om inwoners niet met nog meer lastenverzwaringen te confronteren. Zeker daar waar het gaat om kwetsbare groepen in onze samenleving. Ombuigingsmaatregelen binnen het sociaal domein hebben wij dan ook niet aan de gemeenteraad voorgelegd.

Het voorgaande uitgangspunt heeft tot gevolg dat het gemeentebestuur er dus voor kiest om de totale woonlastendruk niet meer dan trendmatig te laten stijgen. Onder woonlasten wordt verstaan: het totaal van OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing voor een meerpersoonshuishouden in een gemiddelde koopwoning. Het zijn belastingen en tarieven waarmee ieder huishouden in een gemeente jaarlijks te maken krijgt.

Naast de woonlasten heft de gemeente ook leges op producten die wij leveren aan onze inwoners en ondernemers. Hierbij hebben wij het profijtbeginsel voor ogen: het kostendekkend maken van de leges bouwen en wonen (zoals al eerder gesteld). Immers, de aanvrager voor een omgevingsvergunning (bouwvergunning) heeft er voordeel bij dat zijn/haar huis wordt aangepast (zie ook paragraaf 5.4.4). Het is niet redelijk om deze kosten af te wentelen op de gehele Bornse gemeenschap.

3.4.2 Kredietaanvragen/projecten/aandacht voor buitenruimte

Bij projecten in het ruimtelijk domein wordt een kredietaanvraag aan de gemeenteraad voorgelegd. Indien de gemeenteraad van opvatting is dat het project voldoende prioriteit heeft, stelt de gemeenteraad via de kredietaanvraag middelen beschikbaar ten einde het project te realiseren. In veel gevallen zijn de beschikbaar gestelde middelen uiteindelijk niet toereikend voor de realisatie van het project, dan wel staat er een mooi gebouw in een niet aangepaste buitenruimte. Dit heeft in het verleden verscheidene oorzaken gehad:

a. Tussen het beschikbaar stellen van middelen door de gemeenteraad en de realisatie van het project zit in veel gevallen een lange periode. Bij het beschikbaar stellen van het krediet is in vrijwel alle gevallen geen rekening gehouden met gestegen prijzen;
b. Er wordt vaak geen rekening gehouden met de kosten die gepaard gaan met de voorbereiding, administratie en het toezicht van en bij dergelijke projecten. Verder wordt tegenwoordig binnen projecten veel meer inspanningen rondom participatie en communicatie verwacht;
c. Ook worden soms (doelbewust) bepaalde aspecten buiten de scope van het project gehouden. Hierbij kan worden gedacht aan de aankleding van de buitenruimte of aan zaken waarvan wordt aangenomen dat die nog niet aangepakt hoeven te worden.

Deze oorzaken houden verband met het zo doelmatig mogelijk omgaan met de beschikbare middelen, maar leiden achteraf regelmatig tot hogere lasten. Dit is geen solide financieel beleid. Bij het formuleren van de bouwstenen is het gemeentebestuur daarom van opvatting dat bij nieuwe kredietaanvragen deze reëel geraamd dienen te worden, zodat de gemeenteraad in een later stadium niet nogmaals een krediet ter beschikking hoeft te stellen indien de projectscope (inclusief uitgangspunten en realistische planning) ongewijzigd blijft. Dit uitgangspunt betreft nieuw beleid. Hierbij is het belangrijk dat de werkprocessen tegen het licht worden gehouden.

Los van het bovenstaande kunnen natuurlijk altijd tegenvallers om andere redenen ontstaan, maar deze zijn dan niet voorzienbaar geweest. Dit zijn kostenstijgingen van een geheel andere orde en kunnen zich altijd voordoen. Een goede risico-inschatting is hierbij van groot belang.

3.4.3 Incidenteel investeren om structureel te verbeteren

Het gemeentebestuur acht het belangrijk om bewust om te gaan met de beschikbare middelen en het bereiken van het optimale rendement. Soms is het, vanuit de rol die de gemeente heeft, voldoende om met inzet van eenmalige middelen, initiatieven vanuit de samenleving te ondersteunen om resultaten te boeken. Hierbij kan worden gedacht aan het initiatief in en uit Zenderen om de leefbaarheid aldaar toekomstbestendig vorm te geven.

Ook kan het nuttig zijn om eenmalig middelen beschikbaar te stellen ten behoeve van beleidsontwikkeling, zodat de gemeente daar jaren mee verder kan. Voorbeeld hiervan is het beschikbaar stellen van eenmalige middelen ten behoeve van het aanpakken van onrechtmatig grondgebruik. In dit voorbeeld is het voorstel om op projectmatige wijze actief het onrechtmatig grondgebruik aan te pakken. Dit vraagt op de korte termijn investeringen, maar levert op lange termijn kostenbesparingen en maatschappelijke voordelen op, zoals eerlijkheid, transparantie en duurzaamheid.

Met andere woorden: daar waar mogelijk zet het college eenmalige middelen in om structureel te verbeteren en te versterken, om zodoende, in het kader van het ‘ravijnjaar’, de toekomstige begroting zo veel als mogelijk te ontzien.

Om ombuigingsmaatregelen te halen worden een aantal onderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken kunnen geld kosten. Indien noodzakelijk worden hiervoor middelen beschikbaar gesteld.

3.4.4 Toepassen kostprijsdekkende tarieven

Tijdens het formuleren van ombuigingsopgaven is gebleken dat Borne lage tarieven hanteert, zodat de leges niet kostendekkend zijn. Uit oogpunt van het toepassen van het profijtbeginsel acht het college het aanvaardbaar op dit onderdeel de leges te verhogen, zodat de kosten die de gemeente maakt voor deze dienstverlening een op een ten laste komen van degene die daarvan profiteert: de aanvrager.

3.4.5 Onderwijshuisvesting

In 2025 wordt een Integraal Huisvestingsplan (IHP) Onderwijs opgesteld. De gemeente heeft de wettelijke verplichting om voldoende aanbod van onderwijshuisvestingsvoorzieningen van een redelijk niveau te bieden. Naast deze wettelijke verplichting kunnen andere overwegingen aanleiding zijn om te bezien hoe de gemeente wenst om te gaan met onderwijsvoorzieningen. Onder verwijzing naar het initiatief van Zenderen, om de leefbaarheid aldaar toekomstbestendig vorm te geven, heeft het gemeentebestuur als uitgangspunt genomen dat aanleidingen, die gelegen zijn buiten de wettelijke verplichtingen om de onderwijshuisvesting ter discussie te stellen, het primaat zijn van de nieuwe gemeenteraad. Dit omdat de termijnen waarop binnen het IHP vanuit de gemeente extra middelen beschikbaar worden gesteld, spelen na 2029. Daarmee komen ze voor het eerst aan de orde bij de Kadernota 2027.

3.4.6 Ambtelijke organisatie

Sinds 1 mei 2024 werkt de ambtelijke organisatie met een nieuw model. Er is sprake van een nieuwe leidinggevende structuur en werkwijze, teambuilding en opleiding voor de nieuwe teams en afdelingen. Ook is een start gemaakt met meer hybride werken in het huidige gemeentehuis, alvast vooruitlopend op de verhuizing naar het Huis van Borne. Er is een ontwikkelagenda opgesteld waarin is uitgewerkt hoe er invulling kan worden gegeven aan de professionalisering van de organisatie. Kortom: het kost tijd om de effecten te zien van de nieuwe organisatiestructuur en werkwijze. Het gemeentebestuur kiest daarom nadrukkelijk voor het uitgangspunt om het gekozen model te laten werken zoals het is bedacht.

Ook kiezen wij voor het uitgangspunt om zo terughoudend mogelijk te zijn waar het externe deskundigheid betreft. Zo veel mogelijk dient kennis en historie binnen de eigen organisatie te worden opgebouwd. Ook worden externe deskundigen ingehuurd op ‘klussen’ die de ambtelijke organisatie als werkgever interessant maken wanneer deze werkzaamheden door ‘eigen’ mensen worden uitgevoerd. Wij kiezen dus voor de lijn om met zo veel mogelijk eigen medewerkers de opgaven van een antwoord te voorzien.

Bij het formuleren van de bouwstenen heeft het gemeentebestuur ook aandacht voor het verder professionaliseren van de organisatie. Procesverbeteringen en data-gedragen werken zijn daarin belangrijke bouwstenen. Door structureel procesverbeteringen door te voeren, wordt gewerkt aan het verder op orde krijgen van de basis. Daarbij kunnen additionele middelen behulpzaam zijn (opleidingen, implementatiekosten). Hierbij kan ook worden gedacht aan het verbeteren van de bestuurlijke advisering.

4. Financieel perspectief 2026-2029

4.1 Uitgangspunten programmabegroting 2026-2029

4.1.1 Algemene uitgangspunten

1. De begroting voldoet aan de kaders van het Besluit begroting en verantwoording.
2. De begroting leidt tot een begroting met repressief toezicht door de provincie.
3. De laatste circulaire van het gemeentefonds die wordt meegenomen in deze kadernota is de decembercirculaire 2024.
4. De laatste circulaire van het gemeentefonds die wordt meegenomen in de programmabegroting is de meicirculaire 2025.
5. De te hanteren rente voor nieuwe investeringen bedraagt 3% (dat was 4%).
6. Bedragen worden afgerond op eenheden van € 1.000, tenzij anders vermeld.
7. Peildatum voor majeure autonome ontwikkelingen in de kadernota is 1 april 2025, met uitzondering van de macro economische verkenningen van het Rijk. Deze wordt gekoppeld aan de meicirculaire.
8. Peildatum voor autonome ontwikkelingen in de programmabegroting is de dag na vaststelling van de kadernota door de gemeenteraad.
9. Voor inwoneraantallen gelden de aannames op peildatum 1 januari:

Jaar	Inwoners
2025	24.741
2026	25.214
2027	25.475
2028	25.650
2029	25.825

4.1.2 Lokale lasten

10. De totale woonlasten (het totaal van OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing voor een meerpersoonshuishouden in een gemiddelde koopwoning) zullen in 2026 met maximaal de inflatie stijgen.
11. De OZB voor niet-woningen zal in 2026 met maximaal de inflatie stijgen.
12. Voor de afvalstoffenheffing en de rioolheffing geldt dat de hoogte van deze heffingen gerelateerd is aan de te verwachten uitgaven (gesloten systeem).
13. Leges en overige heffingen zullen zich ontwikkelen conform hetgeen is opgenomen in deze kadernota, met niet meer dan maximaal de inflatie voor 2026.

4.1.3 Indexaties

14. Loon- en prijsontwikkeling worden verwerkt in de begroting, omdat de bijstelling van het gemeentefonds in de meicirculaire plaatsvindt.
15. De loonontwikkelingen worden bij de programmabegroting 2026-2029 centraal geraamd binnen het programma Financieel gezond op de stelpost looncompensatie. Bron is de indicator 'loonvoet sector overheid' uit de macro economische verkenningen 2025. Bij het sluiten van een nieuwe CAO wordt deze verwerkt.
16. De prijsontwikkelingen worden bij de programmabegroting 2026-2029 centraal geraamd binnen het programma Financieel gezond op de stelpost prijscompensatie. Bron is de indicator 'index over de materiële overheidsconsumptie (IMOC)' uit de macro economische verkenningen 2025. Bij prijsontwikkelingen worden ook de bijstellingen van indexberekeningen over de jaren voorafgaand aan het begrotingsjaar verwerkt. Dit leidt tot de volgende percentages:

Jaar	% al verwerkt	% MEV-2025	2026 wordt
2023	4,80%	5,80%	1,00%
2024	3,50%	4,50%	1,00%
2025	2,00%	2,70%	0,70%
2026		2,20%	2,20%
Inflatiecorrectie 2026			**4,90%**
2027			2,20%
2028			1,50%
2029			1,50%

4.1.4 Reserves

17. De Algemene reserve, de algemene reserve grondexploitatie en de reserve beleidsontwikkeling zijn weerstandsreserves. Dit kan herijkt worden in een nota reserves en voorzieningen.
18. De Algemene reserve en de Algemene reserve grondexploitatie worden niet gebruikt als dekking voor incidentele uitgaven of als dekkingsreserve.
19. De reserve beleidsontwikkeling kan worden ingezet voor de dekking van incidentele uitgaven, maar niet als dekkingsreserve.
20. Bestemmingsreserves worden enkel ingezet voor de bestemming waarvoor ze zijn ingesteld en zijn hiermee niet vrij beschikbaar.

4.2 Financieel perspectief

Het vertrekpunt in dit financieel perspectief is het huidige, door de gemeenteraad vastgestelde, meerjarige begrotingssaldo per 1 april 2025. In dit perspectief kijken we één jaar verder dan er gekeken wordt in de meerjarenbegroting 2025-2028. Dus tot en met 2029. Voor 2029 wordt de bestendige lijn gehanteerd dat het laatste jaar identiek is aan de laatste jaarschijf van het jaar ervoor, tenzij er aparte besluiten op onderdelen zijn genomen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de stelpost nieuw beleid. Hier wordt jaarlijks het budget structureel met € 100.000 opgevuld. Het meerjarig perspectief laat voor de jaren 2026-2029 het volgende vertrekpunt zien:

Tabel 1: 'Vertrekpunt kadernota 2026-2029'	2026	2027	2028	2029
Primaire begroting 2025-2028	-1.347	-1.844	-1.825	-1.925
Effect Inburgeringsvoorzieningen	500	500	500	500
Grondruil Hengelo	-15	-15	-15	-15
Septembercirculaire	990	1.040	1.012	1.012
Actueel begrotingssaldo 2026-2029	**128**	**-319**	**-328**	**-428**
Decembercirculaire	7	135	124	302
Restant taakstelling sport (raadsbesluit 27-05-2025)	-111	-21	-21	-21
Vertrekpunt kadernota 2026-2029	**24**	**-205**	**-225**	**-147**

De uitkomst van de meicirculaire 2025 is een essentieel en bepalend onderdeel voor het perspectief van de Programmabegroting 2026-2029. De meicirculaire verschijnt echter op een dusdanig tijdstip dat op deze circulaire voor de Kaderstelling 2026-2029 nog niet kan worden gebouwd. Wel is op 17 april jl. de Voorjaarsnota 2025 van het Rijk beschikbaar gekomen. Deze Voorjaarsnota bevat een update van de (Rijks) begroting van 2025 en de daaropvolgende jaren. Een eerste doorrekening van de effecten van de Voorjaarsnota 2025 voor de gemeente Borne levert indicatief hogere bedragen op voor met name de jaren 2026 en 2027. Met name ten behoeve van de Hervormingsagenda Jeugd zijn extra bedragen toegezegd voor 2026 en 2027. Voor de jaren daarna worden deze bedragen (nog) niet doorgetrokken. Dit betekent dat het financiële beeld vanaf 2028 onzeker blijft.

4.3 Bouwstenen kadernota

Ondanks de financiële uitdagingen waarmee de gemeente zich de komende jaren geconfronteerd ziet, is het duidelijk dat blijvend dient te worden geïnvesteerd in de kracht van Borne. Deze ambitie is vertaald in de inventarisatie van de zogenaamde 'bouwstenen', de beleidsonderwerpen waarop we willen inzetten en waarvoor we extra middelen vrijmaken in de komende planperiode. Er is een prioritering aangebracht in deze bouwstenen. De voorgestelde bouwstenen (tabel 2: Bouwstenen opgenomen in de kadernota) zijn meegenomen in de doorrekening van het nieuwe meerjarenperspectief 2026-2029. De bouwstenen met een incidenteel karakter (maximaal 3 jaar) zijn daarbij gedekt door de inzet van reserves. De bouwstenen die niet voorgesteld worden, zijn niet meegenomen in het meerjarenperspectief en opgenomen in de tabel 3 bouwstenen niet opgenomen in de kadernota.

Tabel 2: Bouwstenen opgenomen in de kadernota	2026	2027	2028	2029
Totaal bouwstenen	-2.553	-1.757	-1.896	-1.476
Incidenteel te dekken	943	425	355	0
Totaal	**-1.610**	**-1.332**	**-1.541**	**-1.476**

Tabel 3: Bouwstenen niet opgenomen in de kadernota	2026	2027	2028	2029
Totaal bouwstenen niet opgenomen	-872	-672	-789	-579
Incidenteel te dekken	420	220	210	-
Totaal	**-452**	**-452**	**-579**	**-579**

Voor een nadere specificatie van de bouwstenen opgenomen in de kadernota en bouwstenen niet opgenomen in de kadernota wordt verwezen naar hoofdstuk 10.

4.4 Ombuigingen

De gecombineerde effecten van het zogenaamde ‘ravijnjaar 2026’ en de noodzakelijke investeringen voor de doorontwikkeling van Borne, zoals vertaald in tabel 2 ‘Gehonoreerd College’, maken dat een pakket van ombuigingen noodzakelijk is voor een structureel sluitend meerjarenperspectief, te kunnen realiseren. De totaal geïnventariseerde ombuigingsmaatregelen worden elders in deze kadernota gepresenteerd en toegelicht. Voorgesteld wordt om de ombuigingen te beperken tot maatregelen die ‘geen impact hebben op de samenleving’ of op onderdelen leiden tot ‘verhogen inkomsten’.

De voorgestelde maatregelen bestaan concreet voornamelijk uit financieel-technische maatregelen en uit het verhogen van inkomsten door de invoering van meer kostendekkende leges voor ‘bouwen en wonen’. In de navolgende tabel wordt het meerjarig totaalbedrag aan ombuigingen gepresenteerd:

Tabel 4: Ombuigingen	2026	2027	2028	2029
Ombuigingen opgenomen in de kadernota	1.881	2.095	2.093	2.093
Ombuigingen niet opgenomen in de kadernota	3.458	4.113	3.926	4.455
Totaal	**5.339**	**6.208**	**6.019**	**6.548**

Voor een nadere specificatie van de ombuigingen opgenomen in de kadernota en ombuigingen niet opgenomen in de kadernota wordt verwezen naar hoofdstuk 10.

4.5 Kredieten

Een aantal bouwstenen die zijn opgenomen in deze kadernota zijn structureel vertaald in de vorm van kapitaallasten. Hier liggen investeringskredieten aan ten grondslag. De kredieten voor 2026 worden bij de vaststelling van de programmabegroting 2026-2029 door de gemeenteraad gevoteerd, tenzij de gemeenteraad anders besloten heeft bij de vaststelling van deze kadernota. Het gaat om de volgende kredieten:

Tabel 5: Voorgestelde kredieten	2026	2027	2028	2029
A.5 Aanleg nieuw parkeerterrein en evenemententerrein	400			
A.5 Herinrichting de Haven			PM	
Totaal Wonen en Leven	**400**			
A.8 Bevorderen adequate onderwijsvoorzieningen (IHP)		4.000		
A.11 Creëren van een klimaatadaptieve en duurzame parkeeroplossing sportpark 't Wooldrik	1.000			
A.12 Bevorderen toegankelijke sportvoorzieningen (speelveld BZSV)	100			
Totaal Inclusieve samenleving		**4.000**		
A.24 Bevorderen verwervingskansen (strategische verwerving gronden/vastgoed)*				
Totaal Financieel gezond				
Totaal	**1.500**	**4.000**		

**dit krediet van € 1 miljoen wordt in de halfjaarrapportage aangevraagd voor 2025. De structurele uitwerking hiervan in kapitaallasten is opgenomen in de kadernota 2026-2029.*

In onderstaande tabel staan de kredieten zoals opgenomen in de niet voorgestelde bouwstenen in de kadernota.

Tabel 6: Niet voorgestelde kredieten	2026	2027	2028	2029
B.4 Bevorderen bereikbaarheid per fiets, bevorderen gezondheid en beter klimaat (F35)	1.250			
Totaal Wonen en Leven	**1.250**			
Totaal	**1.250**			

4.6 Meerjarenperspectief 2026-2029

Startend vanuit het financieel 'Vertrekpunt Kadernota 2026-2029' leiden de voorgestelde bouwstenen en ombuigingen tot onderstaand 'Nieuw meerjarenperspectief 2026-2029'.
De begroting 2026 en het meerjarenperspectief 2027-2029 zijn daarmee beide structureel sluitend, hetgeen normaliter zal leiden zijn tot de kwalificatie code groen en repressief toezicht (controle achteraf), door de Provincie Overijssel. Ook wordt met het gepresenteerde perspectief ruimte geboden aan een nieuw gemeentebestuur na de gemeenteraadsverkiezingen voor het verwezenlijken van toekomstige ambities en wensen.

Tabel 7: Begrotingssaldo voor bouwstenen	2026	2027	2028	2029
Vertrekpunt Kadernota 2026-2029	24	-205	-225	-147
Bouwstenen opgenomen in de kadernota (per saldo)	-1.610	-1.332	-1.541	-1.476
Ombuigingen opgenomen in de kadernota	1.881	2.095	2.093	2.093
Nieuw meerjarenperspectief 2026-2029	**295**	**558**	**327**	**470**

5. Programma's en paragrafen

In dit hoofdstuk wordt per programma en paragraaf een opsomming gegeven van de voorstellen die in de programmabegroting 2026-2029 worden opgenomen. Dit zijn zowel de ambities, vertaald in zogenoemde bouwstenen, als de ombuigingsmaatregelen om deze ambities waar te maken én de begroting reëel en structureel sluitend te maken.

5.1 Programma Wonen en leven

Binnen het programma Wonen en Leven zetten wij stevig in op de versnelling van de woningbouw, binnen de mogelijkheden die de gemeente heeft. Dit vanuit de gedachte om in te spelen op de woningbehoefte die er ook in Borne is. Daarnaast willen wij investeren in de openbare ruimte, zodat het leefklimaat op een aantrekkelijk niveau is en blijft. Al deze investeringen leiden tot de volgende bouwstenen om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (structureel dan wel incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.1: Bevorderen toekomstbestendige woningvoorraad ad. € 19.000 structureel;

A.2: Versterken mogelijkheden om ruimtelijke (gebieds-)ontwikkelingen/initiatieven te faciliteren ad. € 98.175 structureel;

A.3: Bevorderen leefbaarheid Zenderen ter grootte van € 100.000, eenmalig voor 3 jaar;

A.4; Omgevingsplan ter grootte van € 265.000, eenmalig.

A.5: Herinrichting de Haven en aanleg nieuw parkeer-/evenemententerrein. Voor 2026 incidenteel € 150.000 ten behoeve van de voorbereidingskosten van de herinrichting van de Haven. Vanaf 2027 € 18.700 structureel voor de kapitaallasten van de aanleg van het nieuwe parkeer-/evenemententerrein. Vanaf 2028 PM voor kapitaallasten voor de uitvoering van de Haven.

Binnen dit programma worden twee ombuigingsopgaven opgenomen in de programmabegroting als dekking voor het tekort als gevolg van het ravijnjaar en de investeringen. Het eerste voorstel betreft er een met maatschappelijke impact die naar de opvatting van het gemeentebestuur beperkt blijft tot degenen die daadwerkelijke gebruik maken van de dienstverlening van de gemeente (toepassing profijtbeginsel):

A.29: Kostendekkende tarieven voor leges bouwen en wonen, ter grootte van € 300.000 structureel;

A.30: Onderzoek exploitatie begraafplaats overdragen aan externe partij: PM

5.2 Programma Duurzame toekomst

Binnen dit programma wordt gekozen om met name het bestaande beleid te continueren vanuit het oogpunt van de financiële situatie van de gemeente. De bouwsteen die binnen dit programma als nieuwe investering wordt opgevoerd, vloeit voort vanuit de gedachte dat de gemeente staat voor de bescherming van het gemeenschappelijk belang. Formalisatie en daarmee het creëren van rechtsgelijkheid bevordert daarnaast het vertrouwen in de lokale overheid. Dit leidt tot één bouwsteen die voorligt om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (in dit geval alleen incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.6: Aanpakken onrechtmatig grondgebruik, ter grootte van € 30.000, eenmalig.

Binnen dit programma wordt een ombuigingsmaatregel opgenomen in de programmabegroting als dekking voor het tekort als gevolg van het ravijnjaar en de ambities. Het gaat om een technische maatregel zonder enige maatschappelijke impact.

A.31: Vierwekelijks inzamelen van GFT in de wintermaanden ter grootte van € 20.000 vanaf 2027. Deze ombuigingsmaatregel is budgettair neutraal omdat het voordeel wordt verrekend via de voorziening reiniging;

A.32: Heffen milieuleges: PM;

A.33: Ramen van de erfpachtcanons Regionaal Bedrijventerrein Twente ter grootte van € 92.000 met ingang van 2027, aflopend naar € 90.000 in 2029.

5.3 Programma Inclusieve samenleving

De nog in te vullen taakstelling sport is voorgelegd aan de gemeenteraad. In de financiële opstelling in hoofdstuk 7 is rekening gehouden met de voorgestelde ombuigingsmaatregelen uit het raadsvoorstel. Het spreekt daarom voor zich dat in deze kadernota niet nogmaals aanvullende ombuigingen op dit thema voorgesteld worden.

De bouwstenen die binnen dit programma worden voorgesteld, hebben als algemeen uitgangspunt het bevorderen van de toegankelijkheid van ondersteuning in een zo vroeg mogelijk stadium en dat op een zo laagdrempelig mogelijke wijze. Waar het gaat om de hervormingsagenda Jeugd wordt voorgesteld om te investeren in het voorveld, zodat duurdere zorg minder nodig is. Hierdoor blijft de toegankelijkheid tot de zorg zo veel als mogelijk geborgd en worden nog hogere uitgaven voorkomen. Daarnaast worden bouwstenen voorgesteld die voorzieningen binnen dit programma in stand houden dan wel versterken.

Al deze ambities leiden tot de volgende bouwstenen om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (structureel dan wel incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.7: Integrale toegang Sociale basis Sociaal Domein, ter grootte van € 87.769 in het eerste jaar en de jaren daarna structureel € 121.769;

A.8: Bevorderen adequate onderwijsvoorzieningen, ter grootte van structureel € 220.000 vanaf 2028;

B.8: Bevorderen adequate onderwijsvoorzieningen (containerberging sporthal de Veste), eenmalig € 25.000.

A.9: Hervormingsagenda, structureel borgen projecten, ter grootte van € 404.500 in 2026 en vanaf 2027 structureel € 241.500;

A.10: Hervormingsagenda, nieuwe projecten, ter grootte van € 216.000 in 2026 en geleidelijk aflopend naar € 20.500 in 2029 structureel;

A.11: Creëren van een klimaat-adaptieve en duurzame parkeeroplossing sportpark ’t Wooldrik, zijde Bornerbroeksestraat, ter grootte van € 47.000 vanaf 2028;

A.12: Bevorderen toegankelijke sportvoorzieningen (speelveld BZSV), ter grootte van € 7.000 structureel vanaf 2028.

Het voorstel is om eenmalig middelen ter beschikking te stellen ten behoeve van het bevorderen van adequate onderwijsvoorzieningen (containerberging, sporthal de Veste). Binnen deze bouwsteen zijn echter meerdere onderdelen opgenomen waar het gemeentebestuur niet voor kiest om middelen ter beschikking te stellen. Uit oogpunt van transparantie zijn deze overige onderdelen binnen deze bouwsteen wel genoemd. Daarom wordt voor deze bouwsteen verwezen naar de bijlage van bouwstenen die niet in de programmabegroting worden opgenomen.

Als afzonderlijke bijlage is bij deze kadernota een uitvoeringsplan Hervormingsagenda toegevoegd. Deze dient als nadere onderbouwing van de bouwstenen A.9 en A.10.

Binnen dit programma wordt voorgesteld een ombuigingsmaatregel op te nemen in de programmabegroting als dekking voor het tekort als gevolg van het ravijnjaar en de ambities. Het gaat om een technische maatregel zonder enige maatschappelijke impact.

A.34: Schrappen budget onderwijsondersteuning: PM vanaf 2027;

A.35: Formatie uitvoeringsorganisatie Hengelo, Haaksbergen en Borne onderzoeken. Dit is PM geraamd, omdat uit onderzoek moet blijken of hier mogelijkheden tot ombuigingen liggen.

5.4 Programma Bestuur en samenleving

Naast dat wij willen investeren in nog betere communicatie richting de samenleving, willen we ook verder bouwen aan de organisatie. De dienstverlening van de gemeente wordt meer en meer via digitale processen opgepakt, ook omdat de samenleving dit van de gemeente verlangt. Procesoptimalisatie, versteviging van de automatiseringsfunctie, data-gedragen werken en verbetering van de administratieve organisatie maken dat de basis op orde komt en blijft.

Borne groeit. De samenleving verandert. Sociale controle neemt af. Borne is makkelijk bereikbaar en is daardoor aantrekkelijk voor criminelen: via de snelweg snel erin en eruit. Om deze redenen willen wij bijdragen aan een groter gevoelig van veiligheid.

Al deze investeringen leiden tot de volgende bouwstenen om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (structureel dan wel incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.13: Data-gedragen werken ter grootte van € 146.640 in 2026 en vanaf 2027 143.640 structureel;

A.14: Verbeteren administratieve organisatie en interne beheersing ter grootte van € 10.000 structureel en in 2026 voor één jaar € 15.000 eenmalig bovenop het structurele deel van € 10.000;

A.15: Borgen basiscapaciteit communicatie ter grootte van € 88.924 structureel;

A.16: Bevorderen toegankelijkheid en leesbaarheid van communicatie-uitingen ter grootte van € 40.000 structureel;

A.17: Beleidsimpuls Dienstverlening ter grootte van € 98.175 per jaar voor een periode van drie jaar;

A.18: De informatiehuishouding op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen – automatiseringsmanagementsamenwerking met gemeente Hengelo, ter grootte van € 285.570 structureel;

A.19: De informatiehuishouding op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen – basisformatie, ter grootte van € 103.250 structureel;

A.20: Servicemanagement op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen ter grootte van € 28.800 structureel en in 2026 bovenop het structurele bedrag eenmalig een bedrag van € 23.000;

A.21: Versterken basis op integrale veiligheid ter grootte van € 99.866 structureel.

Het voorstel is om middelen ter beschikking te stellen ten behoeve van de informatiehuishouding op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen (basisformatie), ter grootte van € 103.250 structureel. Binnen deze bouwsteen zijn echter meerdere onderdelen opgenomen waar voorgesteld wordt deze niet op te nemen. Deze hebben momenteel niet de prioriteit. In eerste instantie wordt de focus gelegd op automatisering en daarmee de basis op orde brengen. Uit oogpunt van transparantie zijn deze overige onderdelen binnen deze bouwsteen wel genoemd, maar is het voorstel om deze niet op te nemen in de programmabegroting.

Binnen dit programma worden de volgende ombuigingsmaatregelen voorgesteld:

A.36: Versoberen organisatiebudgetten ter grootte van € 150.000 in 2026 oplopend naar structureel € 300.000 vanaf 2027;

A.37: Kostendekkend maken diverse leges: PM;

5.5 Programma Financieel gezond

De investeringen binnen dit programma zijn vooral gericht op het grip krijgen op de onderhouds- en eigendomssituatie van gronden en vastgoed. De gedachte van de ‘basis op orde’ staat hierbij centraal. Het door derden onrechtmatig verwerven van gronden, die eigendom zijn van de Bornse gemeenschap, willen wij tegengaan, ondanks het gegeven dat het om weerbarstige materie gaat.

Al deze investeringen leiden tot de volgende bouwstenen om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (structureel dan wel incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.22: Bevorderen doelmatig beheer gemeentelijke panden ter grootte van € 1.000;

A.23: Aanpakken onrechtmatig grondgebruik ter grootte van € 170.000 in de jaren 2026 en 2027 en € 105.000 in 2028 (eenmalig);

A.24: Bevorderen verwervingskansen ter grootte van € 30.000 structureel;

A.25 Verbeteren vastgoed management (kostprijs dekkende verhuur vastgoed) ter grootte van € 35.000 in 2026 en € 25.000 in 2027 en € 20.000 in 2028. Het betreft hier incidentele middelen.

Binnen het programma Financieel gezond zijn de meeste ombuigingsmaatregelen opgenomen. Dat is op zich logisch, omdat zich binnen dit programma de meeste mogelijkheden voordoen om ombuigingsvoorstellen in de begroting te verwerken die geen impact hebben op de samenleving, het voorzieningenniveau of de organisatie. Het betreft dan ook administratief-technische ombuigingsmaatregelen:

A.38: Verlagen stelpost structurele reserve beleidsontwikkeling ter grootte van € 65.000 structureel (dubbeling);

A.39: Ruimte BTW compensatiefonds 100% inzetten ter grootte van € 340.000 structureel;

A.40: 100% ramen jeugdmiddelen van het Rijk ter grootte van € 300.000 structureel;

A.41: Aframen stelpost autonome ontwikkelingen (rente) ter grootte van € 500.000 structureel;

A.42: Nog meer realistisch ramen (minder behoedzaam) ter grootte van € 118.000 in 2026 en vanaf 2027 structureel € 90.000;

A.43: Genereren (gederfde) huurinkomsten: PM.

Er spelen momenteel veel ontwikkelingen op het gebied van specifieke uitkeringen. In de begroting nemen we hierbij de laatste ontwikkelingen mee.

Het is mogelijk om een deel van de vermogenspositie in te zetten voor het afdekken van (structurele) kapitaalslasten. Dit staat de toezichthouder, in het licht van de huidige financiële situatie van gemeenten in Nederland, toe. Dit is alleen mogelijk indien de vermogenspositie toereikend is om de geïdentificeerde risico’s op te kunnen vangen. De vermogenspositie van de gemeente Borne is momenteel meer dan toereikend om dit toe te staan. Uit oogpunt van degelijk financieel beleid en de onzekere tijden is hier niet voor gekozen.

5.6 Paragraaf onderhoud kapitaalgoederen

De bouwstenen binnen deze paragraaf richten zich met name op het beter in beheer komen van de inzet van middelen binnen deze paragraaf.

Dit leidt tot de volgende bouwstenen om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (structureel dan wel incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.26: Voldoen aan zorgplicht onderhoud openbare ruimte. Deze bouwsteen leidt tot een vermindering van uitgaven: € 100.000 in 2026 en € 200.000 structureel in de jaren daarna;

A.27: Voldoen aan wettelijke taak gericht op goed beheer ondergrond ter grootte van een bedrag van € 49.088 structureel.

Binnen deze paragraaf wordt de volgende ombuigingsmaatregel voorgesteld:

A.44: Veegkosten wegen voor 100% toerekenen aan riool, ter grootte van € 108.000 structureel.

Overigens levert de eerste bouwsteen, zoals in deze paragraaf opgenomen, een besparing op van € 100.00 in 2026 en de jaren daarna € 200.000.

5.7 Paragraaf Bedrijfsvoering

De bouwsteen binnen deze paragraaf is gericht op het voorkomen van uitval van de bedrijfsvoering bij een crisis (zoals bij stroomuitval).

Dit leidt tot de volgende bouwsteen om op te nemen in de programmabegroting 2026-2029 en de daarbij behorende middelen (structureel dan wel incidenteel) ter beschikking te stellen:

A.28: Bedrijfscontinuïteitsmanagement op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen ter grootte van € 31.703 voor drie achtereenvolgende jaren vanaf 2026.

We stellen binnen deze paragraaf, noch in de overige paragrafen, geen ombuigingsmaatregelen voor.

6. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Gemeente Borne moet rekening houden met een aantal risico's die in dit hoofdstuk zijn opgenomen. Deze risico's staan voornamelijk in het teken van het 'ravijnjaar' en de daarmee gepaard gaande ombuigingsmaatregelen. De overige 'reguliere' risico's worden uiteraard meegenomen bij de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van de programmabegroting 2026-2029. Hieronder volgt een beknopte beschrijving van de risico's:

1. Een aantal bouwstenen wordt met eenmalige dekking bekostigd. Daarnaast zijn er na 1 april 2025 nog besluiten genomen met onttrekkingen aan het weerstandsvermogen (te weten openen grondexploitatie Park Oud Borne en IBOR). Deze besluiten hebben een dusdanig substantieel effect, dat ze voor het inzicht zijn meegenomen in onderstaande tabel. De weerstandsratio daalt iets, maar blijft uitstekend (boven 2,0).

Tabel 8: Weerstandsvermogen	Jr. 2024	Resultaat-bestemming*	B. 2025	B. 2026	B. 2027	B. 2028	B. 2029
Algemene reserve	5.600	1.300	6.900	6.900	6.900	6.900	6.900
Algemene reserve grex	1.700	500	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200
Tussentijdse besluitvorming			-2.037				
Incidentele middelen kadernota				-1.723			
Saldo kadernota				295	558	327	470
Reserve beleidsontwikkeling:	11.524	-3.008	6.479	5.051	5.609	5.936	6.406
Weerstandscapaciteit	**18.824**		**15.579**	**14.151**	**14.709**	**15.036**	**15.506**
Benodigde weerstandscapaciteit	6.500		6.500	6.500	6.500	6.500	6.500
Norm	1,4		1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Ratio	2,9		2,4	2,2	2,3	2,3	2,4

**het weerstandsvermogen in de resultaatbestemming is onder voorbehoud van de uitkomsten van de accountantscontrole.*

2. Een van de voorgestelde ombuigingsmaatregelen is het reëel ramen van budgetten. Hierdoor is de kans groter dat sprake is van budgetoverschrijdingen. Dit scherp aan de wind varen verhoogt het risicoprofiel, immers bij meer budgetoverschrijdingen is de kans op negatieve saldi bij halfjaarrapportages en jaarrekeningen groter;
3. Een van de voorgestelde ombuigingsmaatregelen betreft het verhogen van inkomsten als gevolg van de opheffing van de gemeenschappelijke regeling Regionaal Bedrijven Terrein Twente (RBT). Door deze liquidatie worden erfpachtopbrengsten door Almelo (overnemende partij) achteraf afgerekend met alle oud-deelnemers, waaronder Borne. Dit geeft een jaarlijks structurele inkomstenstroom die tot aan 2073 geleidelijk afloopt. Er is een risico op leegstand van panden en daardoor mogelijk minder erfpachtinkomsten (tijdelijk). Indien Borne ervoor kiest om dit risico niet te willen lopen en zich laat 'uitkopen', vervallen de structurele inkomsten maar kan eenmalig een bedrag tegemoet worden gezien;
4. Bij de ombuigingsmaatregelen zijn voorstellen opgenomen om de budgettaire ruimte op het BTW-compensatiefonds en de jeugdmiddelen in te boeken. Dit is toegestaan door de toezichthouder. Niet duidelijk is hoe het Rijk met de middelen van het BTW compensatiefonds omgaat en de Jeugdwet betreft een open-einde-regeling;
5. Bij de ombuigingsmaatregelen is een voorstel opgenomen om de stelpost voor autonome ontwikkelingen af te ramen met € 500.000. Deze stelpost is gevormd om eventuele stijging van rente tot een maximum van 4% op te kunnen vangen. Voor nu wordt deze ombuigingsmaatregel als een acceptabel risico ingeschat, maar voor de jaren 2028 en 2029 zijn inschattingen over het verloop van de renteontwikkeling niet of nauwelijks te maken.

6. Hoewel geen relatie met de ombuigingsmaatregelen of bouwstenen wordt dit risico hier toch aangehaald vanwege het belang. Dit betreft de ondertunnelingen, waarbij geen rekening was gehouden met het aangetroffen glauconiet (mineraal gesteente) in de bodem. Momenteel wordt onderzocht wat haalbare, betaalbare en veilige alternatieven zijn;
7. De Voorjaarsnota 2025 van het Rijk geeft aan dat voor een periode van twee jaar er geen huurverhogingen mogen plaatsvinden in de sociale woningbouw. Dit is goed nieuws voor bestaande huurders, zeker voor huurders in een kwetsbare (inkomens-)positie. Echter, hierdoor zien woningcorporaties minder mogelijkheden om te investeren in nieuwbouw. Overigens worden huurders van particuliere panden uitgesloten van deze maatregel. Daarnaast loopt Borne hierdoor het risico dat woningcorporaties minder kavels afnemen binnen de grondexploitaties, met name de Bornse Maten. Tegelijkertijd zijn de grondprijzen van onze gemeente voor sociale woningbouw gekoppeld aan de huurverhogingen. Hierdoor krijgt Borne minder eenmalige inkomsten en lopen we risico op hogere rentekosten.
8. Schrappen plastictaks. Het kabinet heeft het voornemen om deze belasting, bedoeld om vervuilend plastic zwaarder te belasten en deze belasting te heffen bij het bedrijfsleven, te schrappen. Daarmee loopt het rijk 567 miljoen euro mis. Deze gemiste inkomsten worden doorberekend aan de afvalwerkers, die het op hun beurt doorberekenen aan gemeenten. Dit gaat leiden tot mogelijk hogere afvalstoffenheffingen.

7. Proces

Bij het ontwikkelen van de ombuigingsvoorstellen is gebruik gemaakt van de input van een extern bureau. In de aanloop naar het opstellen van deze ombuigingsvoorstellen heeft dit bureau een klein aantal instellingen gesproken. Dit in het kader van het participatietraject, dat naar aanleiding van de uitkomsten van de septembercirculaire 2024, behoorlijk is ingedikt.

Op zich leverden deze gesprekken geen nieuwe inzichten op. Wel is duidelijk dat met een instelling vervolggesprekken worden gepland, namelijk de Uitvoeringsorganisatie Hengelo dat voor Borne de Participatiewet uitvoert. Het gaat daarbij niet alleen om het verkrijgen van inzicht in de kwaliteit van dienstverlening ten opzichte van wat Borne als afnemer daarvoor betaalt, maar ook wat in de toekomst daarin verbeterd kan worden. Dit mede gelet op ontwikkelingen, zoals de toekomstige invoering van de inkomenstoets op het gebied van de Wmo en diverse ondersteunende werkzaamheden ten behoeve van statushouders en Oekraïense vluchtelingen.

Deze kadernota wordt door de gemeenteraad op 8 juli 2025 behandeld. Samen met de door de gemeenteraad aangenomen amendementen vormt deze kadernota de basis voor de programmabegroting 2026-2029. Deze is geagendeerd voor de raadsvergadering van 11 november a.s. De uitkomsten van de meicirculaire, waarin zoals gezegd, de uitkomsten van de Voorjaarsnota 2025 van het rijk worden verwerkt, zullen daarbij uiteraard worden meegenomen.

Tijdens de behandeling van deze kadernota op 8 juli a.s. kan de gemeenteraad wijzigingen aanbrengen op de Kadernota middels amendementen. Indien de gemeenteraad extra middelen beschikbaar wil stellen voor bepaalde zaken, waarvoor geen dekking is, zal de gemeenteraad hiertoe in het amendement solide dekking dienen aan te geven.

Ook is het voor de gemeenteraad mogelijk om bouwstenen waarvan niet is voorgesteld om ze in de programmabegroting op te nemen, middels amendement alsnog op te nemen in de programmabegroting. Ook hiertoe zal de gemeenteraad solide dekking moeten aangeven. Ook kan de gemeenteraad amenderen op de ombuigingsopgaven, maar ook hier geldt dat uitgangspunt is een reëel en structureel sluitende begroting. Dit betekent dat als de gemeenteraad besluit een ombuigingsopgave (deels) te schrappen, zij een alternatieve dekking dient aan te geven ter grootte van het te schrappen ombuigingsbedrag.

8. Specificatie bouwstenen en ombuigingen

Zoals aangehaald is in dit hoofdstuk opgenomen de specificatie van alle in de kadernota voorgestelde en niet voorgestelde bouwstenen en ombuigingen.

Tabel 9: Voorgestelde bouwstenen	S/I	2026	2027	2028	2029
Wonen en Leven					
A.1 Bevorderen toekomstbestendige woningvoorraad	S	19	19	19	19
A.2 Extra capaciteit projectleiders gebiedsontwikkeling	S	98	98	98	98
A.3 Bevorderen leefbaarheid Zenderen	I	100	100	100	
A.4 Omgevingsplan	I	265			
A.5 Herinrichting De Haven voorbereidingskosten	I	150			
A.5 Herinrichting De Haven investering	S			PM	PM
A.5 Aanleg nieuw parkeerterrein en evenemententerrein	S		19	19	19
Totaal Wonen en Leven		**632**	**236**	**236**	**136**
Duurzame toekomst					
A.6 Aanpakken onrechtmatig grondgebruik (volkstuinen)	I	30			
Totaal Duurzame toekomst		**30**			
Inclusieve samenleving					
A.7 Integrale toegang Sociale basis Sociaal Domein (Sociaal Hus)	S	88	122	122	122
A.8 Bevorderen adequate onderwijsvoorzieningen (IHP)	S			220	220
B.8 Containerberging Sporthal De Veste	I	25			
A.9 Hervormingsagenda, structureel borgen projecten	S	405	242	242	242
A.10 Hervormingsagenda, nieuwe projecten	S	216	151	86	21
A.11 Creëren van een klimaatadaptieve en duurzame parkeeroplossing sportpark 't Wooldrik	S			47	47
A.12 Bevorderen toehankelijke sportvoorzieningen (speelveld BZSV)	S			7	7
Totaal Inclusieve samenleving		**734**	**515**	**724**	**659**
Bestuur en Samenleving					
A.13 Datagedragen werken	S	147	144	144	144
A.14 Verbeteren administratieve organisatie en interne beheersing	I	15			
A.14 Verbeteren administratieve organisatie en interne beheersing	S	10	10	10	10
A.15 Borgen basiscapaciteit communicatie	S	89	89	89	89
A.16 Bevorderen toegankelijkheid/leesbaarheid van communicatie-uitingen	S	40	40	40	40
A.17 Beleidsimpuls dienstverlening (beleidsadviseur dienstverlening)	I	98	98	98	

A.18 Informatiehuishouding verbeteren - automatiseringssamenwerking Hengelo	S	286	286	286	286
A.19 Informatiehuishouding verbeteren - basisinformatie	S	103	103	103	103
A.20 Servicemanagement op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen	S	29	29	29	29
A.20 Servicemanagement op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen	I	23			
A.21 Versterking basis op integrale veiligheid	S	100	100	100	100
Totaal Bestuur en samenleving		**940**	**899**	**899**	**801**
Financieel gezond					
A.22 Bevorderen doelmatig beheer gemeentelijke panden	S	1	1	1	1
A.23 Aanpak onrechtmatig grondgebruik (snippergroen)	I	170	170	105	
A.24 Bevorderen verwervingskansen (strategische verwerving gronden/vastgoed)	S	30	30	30	30
A.25 Verbeteren vastgoedmanagement (kostprijsdekkende verhuur vastgoed)	I	35	25	20	
Totaal Financieel gezond		**236**	**226**	**156**	**31**
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen					
A.26 Voldoen aan zorgplicht onderhoud openbare ruimte (IBOR)	S	-100	-200	-200	-200
A.27 Voldoen aan wettelijke taak gericht op goed beheer ondergrond (BRO)	S	49	49	49	49
Paragraaf Bedrijfsvoering					
A.28 Bedrijfscontinuïteitsmanagement op een kwalitatief en aanvaardbaar niveau brengen	I	32	32	32	
Totaal Paragrafen		**-19**	**-119**	**-119**	**-151**
Totaal voorgestelde bouwstenen		**2.553**	**1.757**	**1.896**	**1.476**
Waarvan incidenteel te dekken	I	943	425	355	-
Totaal		**1.610**	**1.332**	**1.541**	**1.476**

Tabel 10: Voorgestelde ombuigingen	S/I	2026	2027	2028	2029
Wonen en Leven					
A.29 Kostendekkende tarieven voor leges bouwen en wonen	S	300	300	300	300
A.30 Onderzoek exploitatie begraafplaats overdragen aan externe partij	I	PM			
Totaal Wonen en Leven		**300**	**300**	**300**	**300**
Duurzame toekomst					
A.31 Vierwekelijks inzamelen van GFT in de wintermaanden	S				
A.32 Heffen milieuleges	S	PM	PM	PM	PM
A.33 Ramen van de erfpachtcanons RBT	S		92	90	90
Totaal Duurzame toekomst		**-**	**92**	**90**	**90**
Inclusieve samenleving					
A.34 Budget onderwijsondersteuning schrappen	S		PM	PM	PM
A.35 Formatie uitvoeringsorganisatie Hengelo, Haaksbergen en Borne onderzoeken	S	PM	PM	PM	PM
Totaal Inclusieve samenleving		**-**	**-**	**-**	**-**
Bestuur en Samenleving					
A.36 Versoberen organisatiebudgetten	S	150	300	300	300
A.37 Kostendekkend maken diverse leges	S	PM	PM	PM	PM
Totaal Bestuur en samenleving		**150**	**300**	**300**	**300**
Financieel gezond					
A.38 Verlagen stelpost structurele beleidsontwikkeling (dubbeling)	S	65	65	65	65
A.39 Ruimte BTW-compensatiefonds 100% inzetten	S	340	340	340	340
A.40 Jeugdmiddelen van het Rijk 100% ramen	S	300	300	300	300
A.41 Aframen stelpost autonome ontwikkelingen (rente)	S	500	500	500	500
A.42 Nog meer realistisch ramen (minder behoedzaam)	S	118	90	90	90
A.43 Genereren (gederfde) huurinkomsten	S	PM	PM	PM	PM
Totaal Financieel gezond		**1.323**	**1.295**	**1.295**	**1.295**
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen					
A.44 Veegkosten wegen voor 100% toerekenen aan riool	S	108	108	108	108
Totaal Paragrafen		**108**	**108**	**108**	**108**
Totaal voorgestelde ombuigingen		**1.881**	**2.095**	**2.093**	**2.093**

Tabel 11: Niet voorgestelde bouwstenen	S/I	2026	2027	2028	2029
Wonen en Leven					
B.1 Bevorderen passende en toekomstbestendige woningvoorraad voor doelgroepen	I	30			
B.2 Werkbudget versnelde woningbouw	S	50	50	50	50
B.3 Versterken karakter en identiteit van de gemeente (Erfgoed in beeld)	I	75			
B.4 Bevorderen bereikbaarheid per fiets, bevorderen gezondheid en beter klimaat (F35)	S			79	79
B.5 Bevorderen gebruik van duurzame mobiliteitsvormen (Gedragsprincipes STOMP)	I	40	40	40	
Totaal Wonen en Leven		**195**	**90**	**169**	**129**
Duurzame toekomst					
-					
Totaal Duurzame toekomst		**-**	**-**	**-**	**-**
Inclusieve samenleving					
B.6 Een veilige woonplek in risicovolle gezinssituaties (Time out opvang plek)	I	15			
B.6 Een veilige woonplek in risicovolle gezinssituaties (Time out opvang plek)	S	10	10	10	10
B.7 Vergroten van de zelfredzaamheid en vitaliteit van ouderen	I	170	170	170	
B.8 Bevorderen toegankelijke sportvoorzieningen (Uitbreiding De Veste)	S				
Totaal Inclusieve samenleving		**195**	**180**	**180**	**10**
Bestuur en Samenleving					
B.9 Optimaliseren subsidieprocessen (subsidie-adviseur)	S	50	50	98	98
B.10 Versterken inkoopcapaciteit	S	44	44	44	44
B.11 Bevorderen van verbetering taal- en schrijfvaardigheid in organisatie (taalcoach)	S	88	88	88	88
Totaal Bestuur en samenleving		**182**	**182**	**230**	**230**
Financieel gezond					
B.12 Waarde gestuurd vastgoedmanagement	I	40	10		
Totaal Financieel gezond		**40**	**10**	**-**	**-**

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen					
B.13 Bevorderen efficiënt beheer van openbare ruimte (GIS)	I	50			
B.13 Bevorderen efficiënt beheer van openbare ruimte (GIS)	S	98	98	98	98
B.14 Effectiever en efficiënter maken van de processen van de ondersteunende functies (procesadviseur)	S	112	112	112	112
Totaal Paragrafen		**260**	**210**	**210**	**210**
Totaal niet voorgestelde bouwstenen		**872**	**672**	**789**	**579**
Waarvan incidenteel te dekken	I	420	220	210	-
Totaal		**452**	**452**	**579**	**579**

Tabel 12: Niet voorgestelde ombuigingen	**S/I**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
Wonen en Leven					
B.15 Invoeren van betaald parkeren	S	500	500	500	500
B.16 Versoberen budgetten mobiliteit	S	45	45	45	45
B.17 Beperken aantal speelplekken	S	25	25	25	25
B.18 Stoppen bekostiging dierenparken	S	25	25	25	25
Totaal Wonen en Leven		**595**	**595**	**595**	**595**
Duurzame toekomst					
B.19 Schrappen facultatieve taken bij het ODT	S		35	35	35
B.20 Verhogen toeristenbelasting naar landelijk gemiddelde tarief	S	15	15	15	15
Totaal Duurzame toekomst		**15**	**50**	**50**	**50**
Inclusieve samenleving					
B.21 Schrappen arrangementsubsidies / waarderingssubsidies	S	107	147	187	187
B.22 Schrappen arrangementssubsidies jongerenwerk	S		50	75	100
B.23 Schrappen praktijkondersteuning huisartsen	S		15	25	40
B.24 Versoberen preventief jeugdbeleid	S	19	19	32	32
B.25 Schrappen arrangementssubsidies cultuur	S	61	122	183	183
B.26 Schrappen muziekonderwijs	S		9	32	69

B.27 Schrappen subsidie Bussemakerhuis	S	15	32	63	63
B.28 Verlagen inkomensgrens	S	585	585	585	585
B.29 Versoberen lokaal beleid	S	338	338	338	338
B.30 Versoberen re-integratiebudget	S		68	68	68
Totaal Inclusieve samenleving		**1.125**	**1.385**	**1.588**	**1.665**
Bestuur en Samenleving					
B.31 Terugbrengen formatie leidinggevenden	S				252
B.32 Terugbrengen ondersteunende formatie bedrijfsvoering	S				200
B.33 Versoberen organisatiebudgetten	S	349	349	349	349
B.34 Onderzoek beperkte invulling rekenkamer	S	PM	PM	PM	PM
B.35 Schrappen werkbudgetten participatie en communicatie	S	53	53	23	23
B.36 Schrappen uitvoeringsbudget veiligheid	S	26	26	26	26
Totaal Bestuur en samenleving		**428**	**428**	**398**	**850**
Financieel gezond					
B.37 Invoeren van hondenbelasting	S	80	80	80	80
B.38 Verhogen van de onroerend zaakbelasting voor woningen	S	500	500	500	500
B.39 Verhogen van de onroerend zaakbelasting voor niet-woningen	S	250	250	250	250
B.40 Aanpassen van de afschrijvingstermijnen gebouwen	S	270	270	270	270
B.41 Aanpassen van de afschrijvingstermijnen wegen	S	45	45	45	45
B.42 Verlengen afschrijftermijn naar 80 jaar riool	S	150	510	150	150
Totaal Financieel gezond		**1.295**	**1.655**	**1.295**	**1.295**
Totaal niet voorgestelde ombuigingen		**3.458**	**4.113**	**3.926**	**4.455**